אמר רב המנונא נזיר ועושה פסח שהלכו בקבר התהום בשביעי שלהן טהורים מ"ט דלא אלימא טומאת התהום למיסתר מתיב רבא ירד ליטהר מטומאת המת טמא שחזקת טמא טמא שחזקת טהור טהור א"ל מודינא לך בנזיר שמחוסר תגלחת א"ל רבא אף אנא מודינא לך [א]בעושה פסח דלא מחוסר ולא כלום א"ל אביי והא מחוסר הערב שמש א"ל [א]שימשא ממילא ערבא ואף אביי הדר ביה דתניא [ב]יום מלאת תביא תוך מלאת לא תביא יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת אבל תביא על לידה שלאחר מלאת ותיפטר משתיהן ת"ל [1]ובמלאת ימי טהרה ביום מלאת תביא תוך מלאת לא תביא אמר רב כהנא שאני הכא דמחסרא קרבן התם נמי מחסרא הערב שמש א"ל אביי שימשא ממילא ערבא:

מתני' [ג]המוצא מת [ד]בתחילה מושכב כדרכו נוטלו ואת [ה]תפוסתו שנים נוטלן ואת תפוסתן מצא שלשה אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד שמונה הרי זו שכונת קברות

בודק

נזיר ועושה פסח שהלכו בקבר התהום בשביעי שלהן טהורים מאי טעמא לא אלימא טומאת התהום למיסתר מתיב רבא ירד ליטהר מטומאת מת טמא שחזקת טמא טמא. אלמא היכא דאתחזק בטומאתו לא מטהרינן בטומאת התהום: **אמר** ליה מודינא לך בנזיר דמחוסר תגלחת. פי' תגלחת טומאה ומתני' איירי היכא דמחוסר תגלחת שהרי אף טבילה הוא מחוסר שהרי הוא ירד לטבול וכ"ש תגלחת שאחריה ורב המנונא מיירי בשביעי אחר שגילח דנהי דמחוסר הערב שמש כהאי לא קרינן ליה בחזקת טמא כדמפרש ואזיל: א"ל אף אנא מודינא לך בנזיר ועושה פסח דלא מחוסר ולא כלום. כלומר ואחרי שטבל ואחר שגילח: אמר ליה אביי והא מחוסר הערב שמש א"ל שמשא ממילא ערבא ואף אביי הדר ביה. והודה דשימשא ממילא ערבא ולא חשיב חסרון: **דתניא** יום מלאת תביא תוך מלאת לא תביא. האי יום מלאת לאו דוקא אלא כלומר חזרה וילדה יום[2] פ"א תביא ב' קרבנות: תוך מלאת. שחזרה וילדה שנית תוך ימי לידה ראשונה לא תביא רק קרבן א': יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת אבל תביא על לידה של אחר מלאת. כגון שילדה בשניה ביום ס"ד ללידה ראשונה וחזרה וילדה ביום ס"ד ללידה שניה שהיא תוך מלאת של לידה שניה ולאחר מלאת של לידה ראשונה: ת"ל ביום מלאת[3] דכל תוך מלאת בין ללידה [ו]שניה הנפטרת בקרבן של ראשונה אינה מביאה אלא קרבן אחד: ואמר רב כהנא היינו טעמא דמחסרא קרבן. כלומר משום הכי מיפטרא בקרבן אחד לפי שמחוסרת קרבן של לידה ולא יצא עליה שעה שראויה להביא קרבן של לידה ראשונה דבכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה והואיל וילדה שנית לא תוכל להביא קרבן של ראשונה עד מלאת לידה שניה והואיל ולא הספיקה למלאות לידה שניה עד שילדה שלישית ולכי[4] דין הוא שתיפטר היא בקרבן אחד: **התם** נמי מחוסר הערב שמש. כמו והוינן בה התם בלידה שלאחר מלאת אמאי תביא קרבן ללידה שניה הא מחסרא הערב שמש כלומר מי לא עסקינן באשה שלא טבלה לסוף שבועיים כל עיקר הרי אף לאחר שמונים אינה ראויה להביא קרבן לידה ראשונה ואפ"ה מביאה קרבן על לידה שלאחר מלאת: **אמר** אביי שימשא ממילא ערבא. כלומר לא מיבעיא חסרון הטבילה שאינו חשוב חסרון שהרי מקוה לפניו ובידו ליטבול אלא אף הערב שמש שאינו בידו לא קחשיב חסרון דשימשא ממילא ערבא ואית דמפרשי האי דמיחסרא הערב שמש מטבילה דרבנן בסוף [פ"א] כדאמר בפרק חומר בקודש (חגיגה דף כא.) ולא נהירא חדא דמדאורייתא אמרי'[5] ותו הא לא בעי הערב שמש דקתני התם דמחוסר כיפורים צריך טבילה לקודש והתם דייק טבילה אין הערב שמש לא ואמילי אמרינא[ז]: **בתחלה.** שלא נודע לו כי קבור שם בקבר: **כדרכו.** בגמ' מפרש אמאי נקטיה: **נוטלו.** נהי[6] דקבר הידוע אמרינן בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו:) אסור לפנותו התם הוא דוקא בשנודע בו לדעת שנאסר[7] קבור שם אבל בנמצא אמרינן התם מותר ליטלו מאחר שלא נודע הקבר לבני אדם נכון לומר כי לאקראי נקבר שם: **תפוסתו.** מפ' בגמ': **מצא** שלשה אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד שמונה ה"ז שכונת קברות. כלומר דאיגלאי מילתא כיון דמשכחת תלתא כי בית הקברות היה שם ולכך אסור ליטלן ולפנותו גם צריך לבדוק הימנו ולהלן עשרים אמה כי בודאי שבית הקברות היה שם ורגילים היו לקבור במערות כדאמרי' בשלהי המוכר פירות והתם מפורש להן ליסנא דהאי תנא סבר דתוכה של מערה ד' אמות על שמונה כר"ש דברייתא והך שלשה לאו תוך ארבע אמות אשכחינהו כדמוכח התם דרוחב הכוך אמה ובין כוך לכוך אמה ותלי אמה מקום פנוי סמוך לכותל המערה לשני כתלים הרי תוך ד' אמות שני כוכין ודקאמר מארבע עד שמונה הכי קאמר השלשה מונחין כפי סדר הראוי לקבור שלשה מתים במערה שרחבה ד' אמות וארכה שמונה אמות מהן[8] לרחבה שני כוכין והשלישי לא יהיה מרוחק יותר מן [פ]אמה ותלי שכן המשפט המערה שרחבה ארבעה וארכה שמונה כך תירץ ר"ת ולא כפי' רשב"ם שפירש תוך הארבע אמות שלשה כוכין להא ליתא כדפרישית: מארבע אמות עד שמונה. ל"ג כהלין מטה וקוברין דגבי חצר הקבר הוא דמיתני בפרק המוכר פירות:

בודק

אמר רב המנונא נזיר ועושה פסח. שנטמאו בטומאת מת והזה עליהן בג' ובשביעי והלכו בקבר התהום בשביעי שלהן ולא נודע לעושה פסח עד שעשה פסחו ולנזיר עד שמנה נזירותו וגילח לנזירות טהרה: **טהורים.** ואע"ג דנטמאו בשביעי שלהן דלא אלימא [א]הך טומאת התהום למיסתר הואיל וכבר עבר ונטהר לכשנטמא בטומאת התהום: **מתיב רבא ירד.** לטבול וליטהר מטומאת המת ונמצא מת משוקע בקרקע המערה טמא שחזקת טמא טמא. והכא נמי כיון דהוי בחזקת טמא בשביעי שלו [ב]כשנטמא בקבר התהום לפי שעדיין לא גילח תגלחת טומאה דנזירות ולא העריב שמשו דתגלחת לאחר ביאת מים הוא כדאמרי' לעיל בפרק [ג' מינין] (דף מד:) [ג]לוקמיה נמי על חזקתו ולהוי טמא: **אמר ליה מודינא לך בנזיר.** דכיון דנטמא ביום שביעי שלו קודם תגלחת דטמא ואפי' כי לא נודע לו עד לאחר גילוח דטהרה [ד]משום דמחוסר תגלחת טומאה כי נטמא בקבר התהום: **דלא מחוסר ולא כלום.** והוי בחזקת טהור [ה]כי נטמא בקבר התהום ומספיקא לא מחמינן ליה טומאה כדתנן שחזקת טהור טהור: **א"ל.** עושה פסח נמי ביום ז' שלו [ו] קא מחוסר הערב שמש וקאמר דחזקת טמא טמא: **ממילא ערבא.** וכלא מחוסר ולא כלום דמי: **ואף אביי הדר ביה.** [ז]דלאחר הערב שמש לאו חסרון הוא דשימשא ממילא ערבא: **דתניא ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת וגו': יום מלאת תביא.** אם חזרה והפילה ביום מלאת לזכר דהיינו ביום ארבעים ואחד לזכר ויום פ"א לנקבה תביא שתי קרבנות אבל על אותו שילדה בתוך מלאת לא תביא דאמר קרא זאת תורת היולדת (ויקרא יב) התורה ריבתה על כמה ולדות שיש לה בתוך ימי לידה שמביאה קרבן א' ואוכלת בקדשים ואין [פ]השיור עליה חובה: **יכול לא תביא כו' אבל תביא על שלאחר מלאת.** שאם ילדה נקבה בתוך שמונים [ח] ולאחר שעברו פ' דראשונה חזרה וילדה נקבה בתוך שמונים של שניה יכול שתביא קרבן על הראשונה ועל השלישית לפי שהוא לאחר [ט]מלאת של ראשונה: **ת"ל ובמלאת.** דמשמע כל זמן שילדה ביום מלאת בשעה שראויה להביא בה קרבן מתחייב בקרבן על שתיהן אבל תוך מלאת לא תביא וזו הואיל והיא בתוך מלאת של שניה לא תביא: **אמר רב כהנא.** כלומר ואמר רב כהנא עלה דהביא שאני הכא בלידה [י]דלאחר מלאת מ"ט לא מחייבא לאיתויי עלה קרבן משום דמחסרא קרבן דכל חדא וחדא דמתילדא לה הויא בשעה שאינה ראויה להביא בה קרבן. ומותבינן עלה דההיא התם נמי ביום מלאת לפ"א אמאי מייתא קרבן הא מחסרא הערב שמש שהרי היא צריכה להיות חוזרת וטובלת בו ביום אע"פ שכבר טבלה לבסוף י"ד [כ]מחמת לידה כדי להתירה לאכול בקדשים כדתנן במסכת חגיגה בפרק חומר בקודש (דף כא.) שהאונן והמחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש וצריכין הערב שמש דהיינו טבול יום ארוך שאע"פ שטבלה לסוף י"ד אינה אוכלת בקדשים עד סוף פ"א וצריכה הערב שמש: **אמר אביי.** האיך חסרון דמיעל שימשא לאו שמיה חסרון דשימשא ממילא ערבא והוי לה שעה הראויה להביא בה קרבן מש"ה אמר דביום מלאת תביא. והא מילתא דאביי ורב כהנא לא שמיעא לן היכא איתא: **מתני' המוצא מת מושכב כדרכו** [ל]. [ולא] יושב ולא ראשו בין ירכותיו ולא הרוג: **נוטלו ואת תפוסתו.** [מ]ומפנו למקום אחר ואינו חושש שיש כאן במקום הזה שום מת אחר ומותר לו להלך בכ"מ וכן אם מצא שנים אבל אם מצא שלשה אם יש בין זה לזה מארבע ועד ח' אם יש בין ראשון [נ]לשני מתחילת ארבע לסוף ארבע דהיינו לרוחב המערה או שהן מושכבין בתוך שמונה [ס]כמדת אורך המערה שהאחד בתחילת אחד והשלישי בסוף ח' דהכי קא מוקים לה אליבא דרבנן ור"ש בפ' המוכר פירות (ב"ב קב.): **ה"ז שכונת קברות.** וקנו מקומן ואע"פ שאין שם כראוי כדגרסי' התם שנפתח לתוכו [ע]כוכין שסוכבין מיכן לאורך המערה דלאיתרמויי איתרמי דלא הספיקו לקבור שם אלא הללו [שלשה] מתים והואיל וזו שכונת קברות יש לחוש שמא נעשו כאן שתי מערות אחת מכאן ואחת מכאן ואחר באמצע שהוא שם על שם:

וצריך

עין משפט
נר מצוה

לד א מיי' פ"ו מהל' קרבן פסח הלי"א [יג]:

לה ב מיי' פ"א מהל' מחוסרי כפרה הל"ח:

לו ג מיי' פ"ט מהל' טומאת מת הל"ג:

◆

נוסחת הריב"ן

א) טומאת התהום למיסתר הס"ד ואח"כ מה"ד מתיב: ב) ונטמא בקבר התהום ועדיין לא: ג) מוקמינן ליה על: ד) דטהרה אבל לעושה פסח דלא מחוסר ולא כלום והוי בחזקת טהור: ה) ונטמא בקבר התהום מספיקא לא: ו) שלו לא אלימא למסתר דלא מחוסר ולא כלום הס"ד ומה"ד והא מחוסר הערב שמש והוי בחזקת טמא הס"ד ואח"כ מה"ד שמשא ממילא ערבא וכמאן דלא מחוסר ולא כלום דמי הס"ד: ז) ואמר: ח) שמונים של ראשונה: ט) פ' של: י) דתוך מלאת: כ) מטומאת לידה: ל) כדרכו כתחלה שלא היה ידוע מעולם לאיש ומצאו עכשיו מושכב כדרכו לא יושב כו': מ) ומפנהו למקום אחר כו' ומותר לו להוליכו למקום אחר שירצה וכן: נ) לשלישי מתחלת: ס) כמדת אורך כו' בתחלת ח' והשלישי בסוף ח' כדאמר בבבא בתרא לטולה מתניתין דהכא דקא מוקים לה אליבא כו': ע) שנפתח לתוכו שמוכבין לאורך כו' שמא נעשו שם שתי:

◆

פי' הרא"ש

ואת"ל הא אוכל' הוי' שרץ ע"ג שכבת זרע מהו ואת"ל כיון דמתעקרא שנעקרה מן הגוף הוי' כי אוכל': שרץ על מי חטאת ומי חטאת צפין ע"פ המים. מי אמרי' הא ודאי משקה הוא וטומאה סמיכתא היא שגם מי חטאת מטמאים או דילמא כיון דאפר מעורב בהן והוא קצת עב הוי כי אוכלא: אמר רב המנונא נזיר ועושה פסח שהלכו בקבר התהום בד' שלהן. כגון נזיר שנטמא והזה ושנה וטבל ובו ביום עבר על קבר התהום ולא נודע לו עד שהשלים נזירותו והביא קרבנותיו אינו סותר: מתיב רבא ליטהר מטמא מת טמא. אלמא טומאת התהום סותרת כל ז'. א"ל אביי מודינא לך בנזי' שמחוסר תגלחת. הלכך אפי' טבל כיון דמחוסר תגלחת סותר ובהכי איירי מתני'. אבל רב המנונא איירי אחר שטבל וגילח ופסקה הימנו טומאת נזי' וה"ה דה"מ לשנויי מתני' בשלא טבל אלא רבותא טפי אשמועי' דאפי' טבל כל זמן שלא גלח סותר: א"ל רבא אף אנא מודינא לך בעושה פסח דלא מחוסר ולא כלום. רבא פריך לאביי דאמר דמודה רב המנונא במחוסר תגלחת סותר ואיהו איירי בשגילח. וקא"ל רבא אף אנא מודינא בעושה פסח דלא מחוסר מידי. וא"כ מאי קמ"ל דרב (כהנא) [המנונא] מלתא דפשיטא היא כיון שגלח וטבל הנזי' ועושה פסח דתו לא סתר. וה"ה דהמ"ל כיון שגילח מאי למימרא אלא נקט עושה פסח דלא מחסר מידי בתר טבילה: א"ל אביי מחוסר הערב שמש. והיינו רבותיה דרב (כהנא) [המנונא] דאפ"ה קרו ביה חוקת טהור טהור והשיב לו רבא דאין זו רבותא דשמשא ממילא ערבא. כן נ"ל לקיים גירסת הספרים כי ראיתי שמחקוה כל המפרשים: ואף אביי הדר ביה. מהאי דקאמר מחוסר הערב שמש: דתניא יום מלאת תביא. פי' יולדת נקבה שהפילה יום פ"א תביא ב' קרבנות: תוך מלאת לא תביא אם הפילה תוך פ"א לא תביא כדדרשי' במס' נדה (דף ו) זאת תורת היולדת מלמד שמביאה קרבן א' על לידות הרבה: יכול תביא קרבן א' על לידה שלאחר מלאת ת"ל זאת: יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת כדקאמר שאינה מביאה אלא קרבן א' על לידה של תוך מלאת: אבל תביא על לידה שלאחר מלאת. כגון שילדה נקבה והפילה נקבה אחרת תוך פ' וחזר והפילה ולד שלישי תוך פ'

מסורת הש"ס

א) [פסחים ל:], ב) ב"ב דף קא: אהלות פט"ז מ"ג, ג) [באהלות כתב התי"ט שבנוסחת מהר"ם נמחק תיבת בתחילה], ד) [במשנה שבמשניות וכן בערוך איתא תפוסתו וכן גירסת הרמב"ם והר"ב ועיין תוי"ט], ה) נ"ל השאר, ו) גי' א"מ לראשונה בין ללידה שניה וכו', ז) [ועי' תוס' חגיגה כא. ד"ה האונן], ח) גי' א"מ אלי אמה,

◆

תורה אור השלם

1. וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן: ויקרא יב ו

◆

הגהות התוספות

1. צ"ל אחר. 2. צ"ל אף ביום. 3. צ"ל ת"ל ובמלאת ימי טהרה ביום מלאת תביא תוך מלאת לא תביא. דכל כו'. 4. צ"ל לכך. 5. צ"ל אירינן. 6. תיבת נהי נמחק וצ"ל והא. 7. צ"ל כי לדעת נקבר. 8. צ"ל שנים מהן לרחבה כשני כוכין כו'.

◆

מוסף רש"י

המוצא מת בתחילה. שלא נודע עד עכשיו שהיה כאן מת, אי נמי נודע שיש כאן ואחר כך מצא שנים אחרים תחלה שלא היו ידועין, לא הוי שכונת קברות לקנות מקומן, אלא נוטלן ואת תפוסתן עד שיהיו שלשה ידועין או שלשה תחלה (רשב"ם ב"ב קא. עי"ש באור כל המשנה בארוכה).

◆

פי' הרא"ש (המשך)

לשניה שהוא אחר מלאת של הראשונה וה"א יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת לראשון אבל תביא על לידה שלאחר מלאת לראשון אע"פ שהוא תוך מלאת לשני: ת"ל ובמלאת דמשמע דוקא יום מלאת תביא אבל על של תוך מלאת לא תביא והאי נמי תוך מלאת של השני הוא. ופ"ב דכריתות פליגי בה ר"י ורבנן דתניא התם ר"י אומר מביאה על הראשונה ואינה מביאה על השניה מביאה על השלישית ואינה מביאה על הרביעית והך ברייתא דרבנן כר' יהודה: אמר רב כהנא שאני הכא דמחוסר קרבן. כלומר מה טעם אינה מביאה על השלישית הואיל והוי אחר מלאת של ראשון וקאמר רב כהנא משום שלא הגיע השעה שתוכל להביא קרבן על הראשון הלכך הוי בתוך מלאת לראשון: התם נמי הא מיחסר הערב שמש פירוש המפלת יום פ"א דקי"ל דמביאה ב' קרבנות דאף אור לשמונים וא' מחייבי בה ב' קרבנות ואמאי הא מיחסר הערב שמש. תימה מאי הערב שמש שייך הכא והלא היא טובלת אחר שבועיים ונקראת טבולת יום ארוך ואסורה בתרומה עד אור לפ"א וזהו הערב שמש שלה. ר"ל מי לא עסקי' שאחרה טבילתה עד יום פ"א וצריך או הערב שמש ואינה מביאה כפרתה עד למחר ואפ"ה קי"ל דבכל ענין אם הפילה יום פ"א מביאה ב' קרבנות ואע"ג דמחסר הערב שמש: ומשני אביי דשמשא ממילא ערבא ולא מקרי חסרון וכיון שמה שמחוסר הערב שמש לא מקרי חסרון גם מה שאינה יכולה להביא קרבנות בלילה עד למחר לא הוי חסרון דלילה לא הוי מחוסר זמן מידי דהוה אמפלת אור לפ"א לב"ה ואי תיקשי לך ע"כ פלוג ביום פ"א שאם הפילה קודם שטבלה מחוסר מעשה היא [א] ומביאה קרבן א' וה"נ אחר שטבלה נמי מחוסרת הערב שמש דלא פלוג דמתוך דמחוסר טבילה לא מקרי מחוסר מעשה כיון דבידה ליטבול מידי דהוי אילדה אחר מלאה קודם שהביאה קרבנותיה. דכיון דבידה להביאם הוי כאילו הביאתם: וי"מ והא מחוסר הערב שמש דכי נמי טבלה קודם צריך לטבול שנית יום פ"א כדתנן במס' חגיגה פ' חומר בקודש אונן ומחוסר כפורים צריך טבילה

[א] לגבי רבינו אינו מובן ואולי דט"ס נפל בדברי רבינו וצ"ע.